

Dyskusja z filozofią stoicką, czyli stoicyzm zaprzeczony

TREN IX I XI
JAN KOCHANOWSKIEGO

Tren IX

Cecha mądrości	Cytat
cenna, warta każdych pieniędzy	<i>Kupić by cię, Mądrości, za drogie pieniądze</i>
łagodzi wszelkie ludzkie (niespełnione) pragnienia i bolączki	<i>[...] wszystkie żądze, Wszystki ludzkie frasunki umiesz wykorzenić</i>
źródło dobroci – mądry człowiek jest dobry	<i>A człowieka tylko nie w anioła odmienić</i>
człowiek mądry jest bezpieczny, nie ulega żadnym	<i>przeciwnościom losu, których się nie boi i jest na nie</i>
stanowi źródło stoickiego spokoju	<i>Ty wszystkie rzeczy ludzkie masz za fraszkę sobie, Jednaką myśl tak w szczęściu, jako i w żałobie</i>
daje siłę charakteru	<i>Jednaką myśl tak w szczęściu, jako i w żałobie</i>
zmniejsza lęk przed śmiercią	<i>Zawždy niesiesz Ty śmierci najmniej się nie boisz</i>
jest busołą w kwestii prawdziwej hierarchii wartości, uodparnia na blichtr bogactwa, nietrwałych dóbr materialnych	<i>Ale dosytem mierzysz i przyrodzonymi Potrzebami</i>
pozwala wystrzec się zazdrości wobec cudzego majątku czy też powodzenia	<i>[...] Ty okiem swym nieuchronionym Nędznika upatrujesz pod dachem złoconym, A uboższym nie zajrząysz szczęśliwego mienia</i>
trudno się kierować jej wskazaniem	<i>Kto by jedno chciał słuchać twego upomnienia</i>

Tren IX	Treść monologu lirycznego (motywy, konteksty)	Środki artystyczne	Funkcje środków artystycznych
Kupić by cię, Mądrości, za drogie pieniądze!	<ul style="list-style-type: none"> - bezpośredni zwrot do mądrości, która będzie tematem rozważań podmiotu lirycznego; - mądrość jako jedna z podstawowych wartości filozofii stoickiej; 	<ul style="list-style-type: none"> - apostrofa do Mądrości - wykrzyknienie 	<ul style="list-style-type: none"> - podkreślenie, jak ważna była mądrość w dotychczasowej filozofii życia proponowanej przez poetę w Pieśniach
<p>Która, jeśli prawdziwie mienią, wszyscy żądze, Wszystki ludzkie frasunki umiesz wykorzenić, A człowieka tylko nie w anioła odmienić, Który nie wie, co boleść, frasunku nie czuje, Złym przygodom nie podległ, strachom nie hołduje. Ty wszystkie rzeczy ludzkie masz za fraszkę sobie, Jednaką myśl tak w szczęściu, jako i w żalobie Zawždy niesiesz. Ty śmierci namniej się nie boisz, Bezpieczna, nieodmienna, niepożyta stoisz. Ty bogactwa nie złotem, nie skarby wielkimi, Ale dosytem mierzysz i przyrodzonymi Potrzebami. Ty okiem swym nieuchronionym Nędznika upatrujesz pod dachem złoconym, A uboższym nie zajrząysz szczęśliwego mienia, Kto by jedno chciał słuchać twego upomnienia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pozorna, oparta na ironii pochwala mądrości; tę ironię sugeruje wtrącenie "jesli prawdziwie mienią", które poddaje w wątpliwość wszystkie później wymienione zalety mądrości - przypomnienie pozornych zalet mądrości: potrafi chronić człowieka przed nieszczęściem, strachem, niepokojem, pozwala nie odczuwać bólu w trudnych sytuacjach, czyni go lepszym, wyzwala z emocji zarówno w chwilach szczęścia, jak i smutku (gwarantuje stoicką apatię), sprawia, że człowiek nie pożąda nadmiernie bogactwa, zachowuje umiar we wszystkim, wskazuje, że prawdziwe wartości mają wymiar duchowy; - idąc za głosem mądrości, człowiek ponoć może stać się istotą szczęśliwą i doskonałą 	<ul style="list-style-type: none"> - ironia - uosobienie mądrości - wyliczenia - powtórzenia ("ty") 	<ul style="list-style-type: none"> - pokazanie dystansu do mądrości, która była bardzo ceniona przez poetę do momentu śmierci córki;
<p>Nieszczęśliwy ja człowiek, którym lata swoje Na tym strawił, żebych był ujźrzał progi twoje! Terazem nagle z stopniów ostatnich zrzucony I między insze, jeden z wielu, policzony.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - bezpośrednio wyznanie podmiotu lirycznego, który z rozpaczą stwierdza, że zmarnował swoje życie na poszukiwanie mądrości; - poczucie bezradności wobec cierpienia i pokazanie, że mądrość nie czyni człowieka wyjątkowym i nie chroni nikogo przed nieszczęściem, które dotyka zarówno mędrca, jak i zwykłego człowieka; - [wymienione wcześniej zalety mądrości okazują się nieprawdziwe, podmiot liryczny czuje się oszukany. 	<ul style="list-style-type: none"> - kontrast puenty z wcześniejszą częścią trenu; - metafora mądrości jako gmachu, po którego stopniach trzeba się wspinać 	<ul style="list-style-type: none"> - podkreślenie kryzysu dotąd wyznawanego światopoglądu
<p>Podmiot liryczny: filozof, mędrzec, który całe życie ufał mądrości i dawał się jej prowadzić, a w momencie próby cierpienia przeżywa zwątpienie w jej skuteczność i wartość; rozczarowany stoik; człowiek przegrany, upokorzony myśliciel, który przestaje czuć się kimś wyjątkowym; trudne doświadczenie życiowe - śmierć córki zrównuje go z innymi ludźmi.</p>			
<p>Teza interpretacyjna: "Tren IX" ujawnia kryzys światopoglądowy przeżywany przez dawnego zwolennika filozofii stoickiej i mówi o bezsilności mądrości wobec dramatycznych doświadczeń życiowych człowieka.</p>			

Tren XI	Treść monologu lirycznego (motywy, konteksty)	Środki artystyczne	Funkcje środków artystycznych
"Fraszka cnota", powiedział Brutus porażony. Fraszka, kto się przypatrzy, fraszka z każdej strony.	- podmiot liryczny rozpoczyna swoje rozważania o cnocie - kolejnej po mądrości wartości cenionej przez stoików, uznaje ją za "fraszkę" tzn. błahostkę, poddaje więc w wątpliwość jej znaczenie w życiu człowieka; - powołuje się na wypowiedź Brutusa - jednego z rzymskich stoików, który tuż przed śmiercią zwątpił w sens cnoty, podziela zatem jego poglądy;	- powtórzenie słowa "fraszka" - cytat z wypowiedzi Brutusa	- wyeksponowanie marności cnoty - wskazanie, że doświadczenia podmiotu lirycznego były już udziałem wcześniejszych pokoleń i starożytnych stoików
Kogo kiedy pobożność jego ratowała? Kogo dobroć przypadku złego uchowała?	- w pytaniach kryje się odpowiedź - ani pobożność, ani dobroć, szlachetność, uczciwość, czyli cnota nie ratują człowieka przed złym losem i cierpieniem;	- pytania retoryczne - anafora ("kogo")	- podkreślenie emocji związanych z przeżywanym rozczarowaniem
Niezajomy wróg jakiś miesza ludzkie rzeczy, Nie mając ani dobrych, ani złych na pieczy. Kędy jego duch wędnie, żaden nie ułężę; Praw li, krzyw li, bez braku każdego dosięże.	- przywołuje obraz "niezajomego wroga", który zastępuje miejsce Stwórcy i rządzi ludzkim życiem, nie mając na względzie, czy ktoś jest dobry, czy zły, wydaje się bezwzględny i okrutny;	- uosobienie sił zła jako wroga	- plastyczność obrazowania, lepsze oddziaływanie na wyobraźnię odbiorcy
A my rozumy swoje <u>przedsie</u> udać chcemy, Hardzi między prostaki, że nic nie umiemy. Wspinamy się do nieba, Boże tajemnice Upatrując, ale wzrok śmiertelnej <u>żrzenice</u> Tępy na to; sny lekkie, sny płocze nas bawią, Które się nam podobno nigdy nie wyjawią.	- snuje refleksje o naturze człowieka, który jest hardy, dumny, wydaje się mu, że poznał tajemnice Boga, a w rzeczywistości to tylko jego mrzonki, świat pozostaje niepoznany, a człowiek okazuje się marną, niewiele znaczącą istotą;	- ironia i autoironia - epitety "lekkie", "płocze", "tępy"	- podkreślenie przeżywanego kryzysu optymizmu światopoglądowego
Żałości, co mi czynisz? Owa już oboje Mam stracić - i pociechę, i baczenie swoje?	- narasta rozpacz podmiotu lirycznego, śmierć córki to nie tylko strata ukochanej osoby, ale i przyczyna utraty spokoju ducha, rozumu, może prowadzić do obłędu	- apostrofa do "żałości" - pytania retoryczne	- wyraz rozpacz i bezradności
Podmiot liryczny: filozof, mędrzec, stoik przeżywający kryzys swojej filozofii, rozczarowany cnotą, wydany na pastwę sił ciemności, pogrążony w ogromnej rozpacz zarówno jako ojciec, jak i jako myśliciel.			
Teza interpretacyjna: "Tren XI" mówi o rozpacz człowieka, który pokładał swe nadzieje w filozofii stoickiej, wierząc w moc cnoty i pokazuje jej niemoc wobec cierpienia.			

Teza interpretacyjna

Podmiot liryczny trenu XI buntuje się wobec idealów filozoficznych i religijnych renesansu.

Argumenty

- brak oparcia w Bogu, człowiek pozostawiony samemu sobie, bezradny,
- człowiek poddany losowi, ślepej Fortunie („Nieznajomy wróg jakiś (...) Kędy jego duch wienie, żaden nie uleże")
- zachowanie wartości etycznych i religijnych nie jest gwarancją powodzenia w życiu, nie chroni przed nieszczęściem, ([Fortuna:] „Praw li, krzyw li, bez braku każdego dosięże")
- człowiek udaje mędrca, choć niczego nie rozumie: zanegowanie możliwości poznania, zdobycia mądrości („A my rozumy swoje przedsię udać chcemy,/Hardzi między prostaki, że nic nie umie)
- cnota nie jest najważniejszą wartością („Fraszka cnota!" - przytoczenie słów Brutusa)
- wszystko jest błahostką, pozbawioną wartości („Fraszka, kto się przypatrzy, fraszka z każdej strony!")

Wnioski:

- Kryzys światopoglądowy podmiotu lirycznego powstały pod wpływem osobistej tragedii. Śmierć dziecka wywołuje bunt, który prowadzi do zanegowania wszystkich wartości.
- Podmiot liryczny wątpi w wartości moralne, w opiekę boską nad światem i człowiekiem, w możliwość poznania praw rządzących ludzkim losem, odkrycia tajemnicy życia i śmierci.
- Zbolały ojciec neguje boską sprawiedliwość.

Zadanie domowe

- **Przeczytaj ze str. 103 informacje - kontekst biograficzny.**
- **Przeczytaj w podręczniku *Tren XVI (str. 105-107)* oraz wykonaj w zeszycie poniższe polecenia.**

Ćwiczenie 1

Znajdź w trenie nawiązania do biografii Cyncerona.

Ćwiczenie 2

Sformułuj główny zarzut stawiany przez Kochanowskiego Cynceronowi.

Ćwiczenie 3

Wybierz z utworu fragment, który wyjaśnia powody klęski filozofii Cyncerona.

Ćwiczenie 4

Co – według *Trenu XVI* – pozwala przetrwać przeciwności losu?

W odpowiedzi wykorzystaj odpowiedni fragment tekstu.

Ćwiczenie 5

Przywołaj sentencje lub przysłowia polskie, którymi można by zastąpić fragment odnoszący się do motywu będącego tematem poprzedniego zadania.